

СТАЛНО НЕКИ РОЂЕНДАН

Кад је уочи свог деветог рођендана видела породицу на окупу помислила је да је свако из свог града дошао у Тукуман због њене прославе. Годинама је она у Аргентини била јединица, а и најстарија унука, барем док је била тамо. Тога је тек накнадно постала свесна, одавде, из Европе. Али тада је озбиљно говорила да има бар десетак кућа. И била је то истина.

Маштала је, додуше, о сопственој кућици на дрвету, пре оних еукалиптуса с друге стране баште родитељске куће у Тукуману, тамо где на северу Аргентине Анди нису већ и висином огољени него су, напротив, расута хаљина Пачамаме, Мајке Земље, а хаљина сва од боја и мириса бујне суптропске природе, у раскошном противречју са географијом и њеном неумитном логиком већ разређеног ваздуха. Ту је кућицу тако снажно у мислима већ била међу крошњама поморанце саградила да је у лимену кутију од некаквих кексића, с временом претворених у неповратне мадлене – а што је као скривено благо прописно била закопана при дну стабла испред дрвореда помињаних еукалиптуса – она повремено додавала још неко дедино златно пенкало, јер је сваки члан њеног клуба морао да прилаже уверљиву чланарину за дрвену кућицу међу крошњама. Тако је Армандо прилагао округле картонске сличице фудбалера, а Пинчита металне поклопце газираних и негазираних сокова. Она у свој клуб није примала девојчице јер се оне само пренемажу док упоређују чија лутка има дуже трепавице и која јаче стење *ма-ма* уместо да се већ једном пењу на гране лапача, жакаранде и бананиног дрвета, мада ни она то није увек радила, напросто зато што није свако дрво за пењање, нити је све право дрво. Бананино дрво је у башти расло заједно с једном палмом, тада огромном, а било је и лантане и оног цвета који и није цвет, него је само поцрвенели лист федералне звезде на који долазе колибрији у свакојаким преламањима. Али бананино дрво заиста није дрво, нити је погодно за било какво пентрање.

Свеједно, она је маштала, па и о томе да једном са Пинчитом оде на то градилиште где Армандо живи са гомилом сестара и браће, без иједних врата или прозора, али где један брат има чак и гипс на руци. Пошто она није имала гипс, говорила је, међутим, да уме да лети, само кад је нико не гледа. Тада је, наиме, успевала да се издигне изнад тла само ако је стварно нико не гледа. А једном ће од Лујиса Орасија Ирионда званог Пинчите узети на читање и оне стрипове на које је деда по оцу није иначе претплатио. Била је, дакле, склона маштању, али је с Пинчитом – чији је отац трговао челиком – ипак тачно разрадила посао око изнајмљивања половних стрипова на мосту изнад оближњег јарка: или паре или тегла пуноглаваца.

Да су Баскијици, у које су Ириондови спадали, иначе познати по гвожђу и тешкој индустрији уопште сазнала је знатно касније, опет из Европе.

Накнадно је одавде схватила и да су упркос том разрађеном пренемагању девојчице ипак промућурније.

Схватила је, исто тако одавде, да би тамо где је некада у теглама разврставала пуноглавце по величини репа у нестајању, можда и сама нестала, и пре него што се овде претвори у још једну жабу. Остајући ипак жива и након свих „Милосрдних анђела“ над Београдом, а знајући већ да јој је током неких аргентинских оловних година убијен Маријано Пухадас, накнадно је отишла у Тукуман. Отишла је и у аргентинску Кордобу – у Нову Кордобу, *Córdoba la Nueva* – где јој је Маријано био дечко током оне три године које је провела код очевих родитеља, маштајући стално о мајци. Маријано наравно није знао, никако није знао да јој је тада био дечко, иако је осим о мајци, она тада маштала и о том дечкићу који у гнездо враћа птиће испале из њега. Кад је она девет година након одласка из Аргентине тамо отишла на брачно путовање са својим плавоооким мужем, девет година старијим од ње, Маријано је једне среде свратио код њене баке и деде по оцу, који су рођени у Барселони исто као и баба и деда по мајци, али и као Маријанови родитељи. Маријанови родитељи су били врхунски хирурзи у свом родном граду, али за време Шпанског грађанског рата њима се дословце смучила онолика крв, па су у аргентинској Кордоби поставили фарму легхорн кокошки јер су оне најбоље носиле. Јаје је у многим религијама знамен обнове живота. Иако је у Тукуману са свега седам година већ била написала књигу о Адаму и Еви, у Кордоби је после тога једноставно волела да са Маријаном извучи још топло јаје испод кокошки, којих је било свуда, да би с временом инкубатори запосели и Пухадодову Велику кућу, све са кујом Лајком и ветрењачом поред базена, а у ту кућу је доведен и Јапанац који је након три дана већ знао да одреди пол пилета: да ли будућа носиља или пак супица. У Великој кући, тамо, и ми смо највише волели било какав хлеб премазан било чиме. Можда путером, а преко њега шећер. Овде је то било нешто другачије: маст, па одозго алева паприка...

Те среде, после девет година, Маријано је свратио да се с њом и њеним мужем договори о томе да у суботу оду заједно у дискотеку „Кеопс“. У суботу се у договорено време Маријано није појавио. Није се ни у недељу јавио. А није се јавио ни до краја њеног тадашњег боравка у Аргентини. Муж ју је задиркивао да јој се несуджени муж, односно дечко који тога није био ни свестан, напросто предомислио кад је чуо како она полетно говори о самоуправном систему, иако је она само одговарала на Маријанова питања. Наставио је муж да је задиркује и кад је први у овдашњим новинама прочитао вест о Маријановом самоубиству с метком у потиљку у патагонском затвору у Трелеуу. Док је те вечери довршавала паковање за одлазак на овдашње и још неко време заједничко море – тј. у породичну кућу на црногорском приморју – муж јој је још с врата рекао да се и он осећа као национална удовица. О Маријану Пухадасу, а по изворном каталонском изговору Пужадасу, Томас Елој Мартинес, аутор *Танја за Буенос Ајрес и Евије*, после је написао још један роман фактографске фикције, *Сипрагање њо Трелеуу*. Тај роман није још преведен.

Тек кад је она одавде накнадно отишла још једном тамо да обиђе своје тукуманске колибрије и остале мирисе меласе, сада већ и стварно обудовела, испоставило се да ни Пинчите више нема. Армандова зграда је у међувремену коначно завршена, али

Армандо више не живи на градилишту. Пинчита више не живи уопште. Он се убио у подруму своје тукуманске куће класичне отмености пошто се иначе завлачио у њега јер је морао све гласније да пушта музику, а ипак није хтео да узнемири укућане. Тако јој је рекла незнана сусетка која је упита, док је она као лопов гледала своју некадашњу кућу равног крова у облику крила лептира: *Тражиш ли некога, моћу ли вам можда помоћи?*

Рецимо да јој је и те како помогла, већ и тиме што јој се љубазно нашла, мада је она заиста могла да буде, у најмању руку, лопов или провалник, ако не и какав преживели припадник герилског покрета Монтонера. Помогла јој је, и нехотице, да схвати да су јој мртви сви другови из детињства, безобалног као што оно може једино и да буде, па чак и док патимо због какве мале бубуљице или големе неправде, као кад јој је Пинчита оне ноћи рекао: *Добро, изгледа да ћеш вечерас пресјећавати код мене, јер ти је кева суманућом брзином цијом одвезла ћалетица ваљда у болницу, оно кад ти је данас рекла да не мораш на сијесцу, а ти била сва срећна, знам, нећеш морати родишћење да слажеш док за време ње сијесце у сивари исјод јасиука и гаље чијаш сипријове. Али ти ове најновије не дам, још их нисам ни сам прочишао.*

Нешто јој је и пре те ноћи код Пинчите ипак било помало необично. Још је била стварно сва срећна што не мора на сијесту, него ће одмах моћи код Пинчите да позове и Арманда, чије презиме није никад сазнала, кад један полицајац у седам и двадесет увече дође до ње да је пита да ли је Франсиско де Асис Монрос био њен отац. Био, значи, и то до нешто пре пола осам.

Кад је уочи свог деветог рођендана видела породицу на окупу, помислила је да је свако из свог усвојеног града дошао у Тукуман због њене прославе.

Мајка ју је тада одвела у страну, на кауч тих колега холандског презимена код којих су се тог јутра сви окупили и, стављајући њену главу на своје крило, рекла јој, док ју је по глави некако растројено гладила: *Не, мила. Нису зашћо дошли овамо. Нећо је твој оцац синоћ умро.*

Она је тада само упитала: *А зар је шћо довољан разлог да ја данас изосћанем из школе?*

Школу иначе није превише волела. Ученици који се истичу знањем, додатном радозналешћу или/и родословом сваког јутра треба да дижу заставу у школском дворишту. А она је сваког пута хтела да пропадне у земљу од треме, бруке и срамоте. Ти си тог дана проглашена најбољом ученицом и треба да дижеш заставу, *la bandera*. Јер, ти си *la abanderada*, а појма немаш о градиву: тебе само занима свемир, још једна возња бициклом и постанак Адама, а нарочито Еве. И то због тог једног ребра, чији је укупан број код мушкараца некако опет паран, а из математике си, апстрактно, и даље најбоља. Мада си из ликовног била још боља...

С мајком се изнова састала три године касније, кад је мајка као микробиолог или, одређеније, фитопатолог, тј. миколог, закључила ваљда да ће и овако и онако остати овде, где је иначе позвана због неухватљивих гљивичних болести сунцокрета. Код сунцокрета обољења могу заправо да трају и по десетину година, а да се за време тако дугих циклуса не може тачно утврдити који је узрок, јер хоће и неки други микроорганизми да се понашају као ниже гљиве, па чак и као вируси или/и бактерије, на још нижим лествицама пресудног рачвања живог света. Како било, она је схватила да јој је мајка званично позвана овамо као врхунски стручњак који је после чак отворио и

посебну катедру на Биолошком факултету Београдског универзитета. Већ је она била овде кад јој је мајка докторирала и на Сорбони.

Схватила је још пре тога да ће се напoкон састати с мајком.

Састала се с мајком, дакле, три године касније.

Три дана, опет пред свој неки рођендан. Тачније, дванаести. С мајком се састала након три године невиђања: опет та игра бројева.

Напoкон се састала с мајком док је она заиста муку мучила са бубуљицама, али и с некаквим грудима што су јој ненадано израсле. Није знала шта ће с њима кад ионако штрчи у друштву јер је висока, а до школе је доводи бака која јој говори: *Будеш ли се и даље њбила, љава ће њи изађи између нођу*. Прву менструацију је добила у возу којим је управо с том баком путовала из Кордобе за Буенос Ајрес. Сад кад размишљамо о том возу, схватамо да је то онај *Оријент експрес* Агате Кристи: сав тај плиш у купеу; ти исправни умиваоници од блиставог месинга у кушет-колима; то редовно узбуђење које као такво и не доживљаваш јер га подразумеваш, и онај узастопни звук трачница који те и сада у мислима одводи под пун месец што кроз прозор промиче док и даље чујеш писак локомотиве.

Баки у том возу нипoшто није хтела да обелодани менструацију коју је први пут добила током ноћи, кад се она у заједничким спаваћим колима некако обложила још неким пицамама. Мајку је најзад угледала на римском аеродрому. После три године оноликих возова, а три дана пред свој дванаести рођендан.

Кад је таксисти или телевизијске водитељке питају: *Оџкуд њо, оџкуд њу, овде?*, она има спреман одговор: *До дванаесте године се не љлађа љуна авионска карџа. О, како сџе духовиџи*, кажу јој водитељке раздрагано, премда су таксисти испрва могли да се кладе да је из Словеније. Доскора, зависно од дужине вожње, озарила би их и потврдним одговором: *Да, из Радовљице сам, како сџе љојодили? Ох, ља ми вам сваџија знамо, љосџођо, знаџе, ми док чекамо сџранку решавамо укрџиџене речи, а и љуге одмах љрејознајемо*. Водитељке је пре или после снимања званичног прилога о неком њеном новом преводу или, додуше ређе, ако икада, о некој властитој књизи (као на пример *Град над Градовима*, зидане писањем током седамдесет седам дана једне бескрајне ноћи у пролеће 1999, а на северној полулoпти) још питају: *А како вам се доџага Беоџраг?* Онда прелазе на питање које њих саме највише занима: *Зар нисџе размишљали да одеџе одавде?*

Годинама касније, свештеник на мајчиној сахрани не спомену одлазак, већ прелазак. Њен муж још раније беше прешао, а од себе који је био испред других већ је помало одлазио још за живота. Он је исто био наш човек, као и њен други тата, њена права мама: тај тата јој је показао да ли раван сече косу или коса пак раван кад јој је помагао нацртну геометрију док она још није честито ни падеже знала. Тај тата и њен муж су чак из истог места. Из старе српске престонице подно Багдале, брда љубави. Додатно се таксисти збуњују кад им после свега она зналачки каже да је Чарапанка. Онда разговор прелази на тенис.

Неко вече, као и свих ових година отада, она је позвала заједничке пријатеље да обележе мужевљев рођендан.

Док је чекала госте а вечера већ била спремна, села је за рачунар не би ли нешто о слављенику и овако пронашла. Он јој се иначе редовно јавља пред свако буђење,

чак и кад она на једвите јаде коначно себе натера на спавање, и кад као и увек схвата да је заправо само сањала: сваки пут јој треба времена да се одљути што их је тако све преварио, та ми поверовали да си мртав. *Сломићу њи бућну косић* – каже онда мужу – *и нећу њи даји да љузиш*, што би рекла Луба, једна њихова трајна звезда некадашњег панчевачког сазвежђа.

Панчево: емотивно одмориште док се по животу пењеш и не слутећи напор, те још увек скупљаш и гомилаш пријатеље. Никакво пењање ти заправо тада не треба. Најбољи пријатељи ти, међутим, с временом постају сећање на прекидач степенишног светла.

Пријатељи: они који нас негде у себи и даље светлоносно чувају кад се и сами променимо.

Гуглајући тако о мужу – који ју је на битан начин и створио, и који ју је додатно обликовао још од једног летовања са земунским феријалцима у Пули, кад је њој било петнаест година и један фртал, а тек што је била завршила осмолетку (јер кад-је-овде-лето-тамо-је-зима, па је по доласку у Београд морала поново да се упише у шести разред који је тамо прекинула, да, да, разумем, тада је играо славни Ди Стефано, свака вам част, мада вам је Дел Потро нешто стално повређен) – она наиђе на један једини податак о њему, о свом мужу за читавог живота, и то у склопу неке одреднице о себи.

Заиста ће морати да му једном засвагда сломи бутну кост.

Итд.

Како гости увек забринуто пак питају нисмо ваљда први, те сви настоје да реда ради још мало окасне, то је она опуштено наставила да претражује по својим покојницима. Или, тачније, светионцима. Да не кажемо сенкама сред високог сунца.

Било како било, укуцала је очево име; укуцала је Природњачки музеј Смитсонијан у Вашингтону; укуцала је збирку тврдокрилаца под називом *Monrosiana*, и опет јој се само један податак појавио.

Један, али до бола битан.

Појавио јој се податак да је *Њерано Њреминули енЊомолои Francisco de Asís Monrós (Barcelona, 1922 – Tusimán, 1958) оћкрио ѡћћћуно ѡревраћничку бубу*. Открио ју је, између свега осталог што је открио, међу најсићушним а најбројним створењима на земаљској кугли, а њих је проналазио и по пустињама и прашумама што би их још у три потеза цртежима и тушем бележио док је и даље водио срдачне разговоре са собом, како је и записао на једној од својих неизоставних свешчица: „А кад једном умрем, онај који треба себе да истакне држећи говор о мени, свакако ће рећи да нас је нажалост напустио најбољи стручњак данашњице за тврдокрилце, на шта бих ја додао: у недостатку добрих. Мада сам свеједно највише волео да водим дуге и срдачне разговоре са собом, у тишини.“

Гости тек треба да стигну.

И кетеринг из суши-бара само што није стигао. Нема иначе шта да се охлади или подгрева. Све је још пробрано затишје; све је чисти бонус на накнадно дружење поводом још једног, ето, рођендана.

Тако да је у међувремену, значи, пронашла податак из прве реченице претходног пасуса, и тада се присетила свих очевих свешчица за које је одувек знала, али које је

тек недавно почела да добија од свог тате из Чарапаније на Новом Београду, кад је тата коначно решио да погледа шта све држи у гаражи. Тата јој је тим поводом признао како се премишљао да ли треба да јој проследи све те списе које се тичу најличнијих осећања њене мајке, његове безусловно вољене супруге, али је онда дошао до закључка да њена деца, тј. унуци његове вољене, сада већ покојне супруге, имају право да знају све своје корене. Ту децу то све скупа много и не погађа, јер, срећом, деца ко деца. Нека деца чак ни ту срећу не показују.

Њена деца не показују ни кад нису увек срећна. А сада су и сама тамо. Негде.

Како било, најтеже је заиста то рашчишћавање гаража, подрума, кеса и других дискова по којима данас складиштимо своје животе. Гастон Башлар је и сам нешто написао о томе, говорећи о поткровљима, подрумима и осталим подсвестима.

Као и много пута раније, па и док је целим путем трагала за битним огледалима, она је отворила ону књигу Радосницу која јој је ипак у стану, а у коју је њена мајка уписала, поред датума избијања првог зуба или, још пре тога, датум њеног првог авионског лета са непуних месец дана, и шта је отац пожелео у вези с њом: да буде посвећена ономе што воли да ради а да, и не обраћајући пажњу на то, с лакоћом уради и оно што се урадити мора.

Рођенданских гостију и даље нема, а она је у склопу оног податка везаног за оца успела да прочита и како је тај тврдокрилац тек недавно пронађен у збирци која се налази у чувеном музеју још од 1959, када је њена мајка, наиме, велелепну збирку поверила ововременом храму науке, сматрајући да ће у том вашингтонском музеју природних наука боље бринути о изузетно осетљивим бубама и кад су већ мртве – кад ће их други инсекти још и жешће нападати и темељно изгрицкати – него Институт Мигел Лиљо у Тукуману, где је уза свепрождирућу влагу и мајка радила на својим нижим гљивама. Отац јој је у том институту већ тада и декан био, с мањим бројем година него што је број катарзичног поглавља Кортасарових *Школица*, рецимо, или година којих је њему самом било кад је с тридесет шест отишао оне ноћи док је она напокон и увече читала стрипове код Пинчите, мада, истини за вољу, ти су стрипови били скроз без везе, иначе би је деда и на њих претплатио. Код Пинчите, оно, рат звезда; некакав Супермен; паук који, уместо осам, има шест ногу...

Три дана пред њен девети рођендан отац јој је отишао, али не на још једно истраживачко путовање. Отишао је на још један прелазак. А она је пола века касније, док је чекала те своје госте поводом још једног рођендана, нашла податак о буби која је случајно пронађена у Смитсонијану, којем је мајка поверила очеву збирку, и то отприлике након исто толико векова колико ни музеј нема појма о себи. Једна приљежна научница само што није пала са столице кад је код *Chrisomelidae* одједном пронашла бубу реда величине милиметар и жилет, бочно, која све мења из основе, и то већ почев од своје потпуно другачије, асиметричне или, још убитачније а без преседана, једине антене. Пронашла ју је да кажемо сасвим случајно или, у ствари, грешком на грешку. Јер случаја нема ни у природи, а ни међу грешним људима као њеним саставним делом: пронашла ју је сасвим неочекивано, пошто је далекосежна бубица свих ових еона и неона била погрешно а можда и никако заведена у већ споменутом светишту науке, струке, мисли.

Нововремена ентомологица се ипак некако повратила од вишеструког запрепашћења. Ионако смо сви ми некакве бубе. Довољно је да себе погледамо ако се тек мало издигнемо изнад сопственог тла.

А кад је та ентомологица дошла к себи, ипак се потрудила да податак који битно задире у општеприхваћену теорију еволуције уредно проследи даље. Ту су сада и текуће ИТ. Тако да је сићушна *Cachiporra extremaglobosa* данас окачена и на једном од званичних сајтова чувеног светилишта:

<http://smithsonianscience.org/2011/02/billy-club-leaf-beetle-has-been-hiding-in-smithsonian-collections-since-1959/>

Мораће и сам да се потруди свако ко буде и без заплављеног линка пожелео да дође до тог тврдокрилца о којем се једна наша књижевница, склона пробојима помињаних технологија, али и добром старом гламуру, већ изјаснила у једном приватном мејлу: *Па ѿ је најређи граи камен, јер је ѿадак а жив, заисѿа нейроцењив!*

За свог кратког века њен отац је више волео да води те пријатељске, те ненападне разговоре са собом.

Потом су јој гости најзад стигли и онда су сви запевали: *Данас нам је диван дан, диван дан, данас нам је ѿвој рођендан.* А и ја сам као и она певала. Јер смо се још једном сви окупили за, опет, неки рођендан.

(Одломак из рукописа романа састављеног из одлаганих или/и ненаписаних прича под насловом *Седмо лице моје једнине*)